
ԱՆՁԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑԻ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

ԼԻԼԻԹ ՂԱԶԱՆՉՅԱՆ

Պետության և իրավունքի տեսության՝ որպես գիտության համար անկյունաքարային նշանակություն ունեն «անձի իրավական կարգավիճակ» հայեցակարգի զարգացման գործընթացի առանձնահատկությունները: Հարկ է նշել, որ «անձի իրավական կարգավիճակ» տերմինը ծագել է լատիներեն «status» (կարգավիճակ, վիճակ, դիրք) բառից, ինչը տվյալ պարագայում վերաբերվում է մարդուն, անձին կամ քաղաքացուն: Չնայած այն հանգամանքին, որ «իրավական վիճակ» և «իրավական կարգավիճակ» բառերը ծագումնաբանորեն հոմանիշներ են, այնուամենայնիվ իրավաբանական գրականության մեջ որոշ հեղինակներ (Վ.Ա.Կուչինսկի, Ն.Վ.Վիտորուկ) առաջարկում են տարբերակել այդ տերմինները, քանի որ վերջիններս գտնում են, որ իրավական կարգավիճակը իրավական վիճակի միջուկն է: Ընդ որում, միջազգային իրավական ակտերը, ՀՀ Սահմանադրությունը, ընթացիկ օրենսդրությունը, դատական պրակտիկան չեն տարբերակում այդ տերմիններն ու կիրառում են որպես հոմանիշներ:

Համընդհանուր ճանաչում ստացած սահմանման համաձայն՝ անձի իրավական վիճակը նրա փաստացի վիճակն է տվյալ հասարակության և պետության մեջ, որն ավելի կամ պակաս լրիվությամբ (կախված պետության կառավարման ձևից և քաղաքական ռեժիմից) իր արտացոլում է գտնում իրավունքի մեջ՝

Անձի իրավական կարգավիճակը բարդ սոցիալական, իրավական նշանակություն ունեցող երևույթ է, որը տարբեր պատմական ժամանակաշրջաններում և հասարակական-տնտեսական ֆորմացիաներում ուներ տարբեր դրսևորումներ: Բավական է համեմատել ստրկատիրական, ֆեոդալական,

¹ Այվազյան Վ.Ն., Մարդու իրավունքներ, Երևան, «Տիգրան Մեծ», 2002, էջ 43:

բուրժուական համայնակարգերը, հասարակության պատմական տիպերը, որպեսզի համոզվենք դրանում²:

Պետության և իրավունքի տեսության՝ որպես գիտության, մեջ ձևավորվել են անձի իրավական կարգավիճակի զարգացման էությունը բնութագրող երկու բնեռացված հայեցակարգեր: Դրանք են՝ անձի իրավական կարգավիճակի վերաբերյալ *մարերիալիստական* և *քաղաքակրթական* հայեցակարգերը:

«Անձի իրավական կարգավիճակ» գաղափարի զարգացման, դրա պետաիրավական պաշտպանության ամրագրման և իրացման *մարերիալիստական* (դասակարգային) դիրքորոշման մեջ կարևորագույն գործառույթը պատկանում է պետության և իրավունքի պատմական տիպերի՝ հասարակական-տնտեսական ֆորմացիաների հաջորդականությանը: Այսինքն, անձի իրավական կարգավիճակը ուսումնասիրվում է պատմական յուրաքանչյուր հասարակական-տնտեսական ֆորմացիաների տեսանկյունից: Հատկանշական է, որ հետխորհրդային ժամանակաշրջանում լայն տարածում ստացավ անձի իրավական կարգավիճակի զարգացման մեկնաբանումը *քաղաքակրթական հայեցակարգի* (կոնցեպցիայի) տեսանկյունից, որտեղ պետությունը հանդես է գալիս որպես հասարակության սոցիալ-տնտեսական և հոգևոր զարգացման, մարդկանց համախմբման, մարդու բազմազան պահանջմունքների բավարարման կարևորագույն գործոն:

Ինչպես գրում էր Պլատոնը. «Մարդը ապրում է հասարակության մեջ և կախվածության մեջ է դրանից»: Հետևաբար, անձի խնդիրները, դրանք հասարակական հարաբերություններում և սոցիալական կառուցվածքի մեջ ներգրավված մարդկանց խնդիրն են³: Համամիտ ենք Կ.Մարքսի և Ֆ. Էնգելսի այն դիրքորոշման հետ, որ անհատների կյանքի պայմանները կանխորոշվում են դասակարգային պատկանելությամբ, որն էլ կանխորոշում է նրանց հե-

² Մանրամասն տե՛ս **Графский В.Г.** Всеобщая история права и государства/ Уч. для ВУЗ-ов, М., Норма, 2007; **Бадирян Г.М.**, Права личности в истории (материалы из истории правовой мысли и законодательства Армении), Ереван, 2005; **Сафарян Г.Г.**, Проблемы правотворческой деятельности в Третьей армянской республике. Дисс. на соискание уч. ст. доктора юрид. наук, Ереван, 2002, стр. 37-39.

³ **Plato**, The Government, Washington, 2nd ed., 2008, p. 56.

տագա ճակատագիրն ու դիրքը հասարակության մեջ⁴: Այսպես, եթե դիտարկենք ստրկատիրական հասարակարգը, ապա ակնհայտ է, որ անձի իրավական կարգավիճակը չուներ միասնական բնույթ, իսկ հասարակությունը ենթարկված էր դասակարգային բաղդատման՝ ստրուկների և ստրկատերերի, ազատների և կիսաազատների: Ստրկատիրական հասարակարգում պետության հետ առաջացած իրավունքը կոչված էր պաշտպանելու տիրապետող դասակարգի շահերը և ամրապնդել այդ դասակարգի նյութական պայմանները: Այն ամրապնդում էր ոչ միայն ազատների և ստրուկների միջև անհավասարությունը, այլև ազատ մարդկանց առանձին խմբերի իրավական անհավասարությունը:

Մարդկային հասարակության զարգացման նոր փուլ հանդիսացավ ավատատիրական (ֆեոդալական) հասարակարգի առաջացումը, որը պատմականորեն հանդես է գալիս որպես երկրորդ դասակարգային ֆորմացիա: Ավատատիրական (ինչպես նաև ստրկատիրական) հասարակարգի առանձնահատկությունը կայանում էր նրա դասակարգային բնույթի մեջ: Սեփականությունը կրում էր աստիճանային և դասային բնույթ, որի ժամանակ հողի գլխավոր սեփականատերը միապետն էր, որից հետո՝ խոշոր ֆեոդալները: Ինչ վերաբերվում է «իրավունքներ» հասկացությանը, ապա այն միջնադարում նոր բնույթ է կրում՝ հանդիսանալով «իրավունք-արտոնություն», որն ամրապնդում է տարբեր դասերի անհավասարությունը: Հետևաբար, «իրավունքները» դրանք արտոնություններ էին, որոնցով խոշոր հողատերերը օժտում էին իրենց վասսալներին: Չնայած այն փաստին, որ միջնադարյան իրավամտաճողությունը կրում էր սխուղադատական և թեոլոգիական գաղափարախոսության կնիքը, անձն օժտված էր որոշակի իրավունքների, ազատությունների շրջանակով, սակայն կախվածության մեջ էր գտնվում վերադաս խավից: Հատկանշական է. որ անձի իրավական կարգավիճակի, նրա իրավունքների վերաբերյալ գաղափարները առավել ցայտուն ձևով ամրագրվել են հայ միջնադարյան իրավական հուշարձաններում: Դրանցից են Դավիթ Ալավկավորդու «Կանոն-

⁴ **Bumpruk Н.В.** Основы теории правового положения личности: К методологии вопроса //Правоведение, 2000, № 3, стр. 10-17; **Маркс К, Энгельс Ф.** Соч., т.3. М., 1967, стр. 3.

ները», Ներսես Շնորհալու «Թուղթ ընդհանրականը», Մխիթար Գոշի «Հայոց Դատաստանագիրքը», Սմբատ Սպարապետի «Դատաստանագիրքը»⁵:

Անձի սոցիալ-տնտեսական կարգավիճակի զարգացման նոր փուլ է հանդիսանում կապիտալիստական (բուրժուական) տնտեսական ֆորմացիայի առաջացումը (17-19-րդ դդ.): Խնդրո առարկա ժամանակաշրջանում անձի իրավական կարգավիճակի հայեցակարգի զարգացման վրա հսկայական ազդեցություն ունեցան իրավագիտությունը, փիլիսոփայությունը, բարոյագիտությունն ու քաղաքագիտությունը: Կապիտալիստական քաղաքացիական հասարակության ձևավորումը լուսավորվում էր բուրժուազիայի իրավական աշխարհայացքով, որտեղ աստվածային իրավունքի դոգման փոխարինվեց մարդու իրավունքներով, իսկ եկեղեցին՝ պետությամբ: Ակնհայտ է, որ արևմտաեվրոպական իրավաքաղաքական գաղափարախոսության կենտրոնական տեղը զբաղեցրել էր անձի իրավական կարգավիճակի հիմնավորման հայեցակարգը, որը խարսխված էր մարդու և քաղաքացու բնական իրավունքների տեսության վրա:

Նոր ժամանակների բնորոշ առանձնահատկություններից է այն, որ լուսավորականության ուսմունքի տարածմամբ ձևավորվում էր բնական իրավունքի մասին առավել ամբողջական աշխարհայացք և մերժվում էր ավատատիրական իրավաբանական աշխարհայացքը: Նոր հայացքներ կրող մեծ մտավորականներից ցանկանում ենք առանձնացնել Զ.Լոկի (1632-1704), Շ.-Լ. Մոնտեսքյոյի (1689-1755) և Ժ.-ժ.Ռուսոյի (1712-1778) անձի իրավական կարգավիճակի վերաբերյալ տեսակետները: Եթե **Զ. Լոկի** անձի իրավական կարգավիճակի, իրավունքների և ազատությունների տեսությունը խարսխված է բնական-իրավական հայեցակարգի վրա և հռչակում էր մարդկանց բնածին հավասարությունը, լիազորելով պետական իշխանությանը, կամ հասարակությանը մշակելու այնպիսի օրենքներ, որոնք կապահովեն բոլորի անվտանգու-

⁵ Մանրամասն տե՛ս **Սաֆարյան Գ. Հ.**, Հայաստանի միջնադարյան իրավունք Ժ-ԺԳ դդ., Երևան, «Մխիթար Գոշ», 1996, էջ 190-195: **Սաֆարյան Գ. Հ.**, Մխիթար Գոշի իրավաքաղաքական հայացքները, «Պատմա-բանասիրական հանդես», 1989, № 4: **Սաֆարյան Գ. Հ.**, Սմբատ Սպարապետի իրավա-քաղաքական հայացքները, «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», 1993, №1: **Сафарян Г.Г.** Общественно-политическая и правовая мысль в Армении в эпоху развитого феодализма /XX-XIII вв. /Автореферат. дис. канд. юр. наук., Тбилиси, 1990.

թյունը, բարեկեցությունը, ապա **Շ. Մոնտեսքյոյի** տեսության համաձայն պետությունը ամբողջությամբ կլանում է անհատին, ընձեռնելով նրան միայն մի հնարավորություն՝ մասնակցելու այդ պետության իշխանության ընտրությանը: **Ժան-ժակ Ռուսոն**, իր հերթին կարևորեց անձի իրավական կարգավիճակը, իրավունքների ու ազատությունների ամբողջությունը, մատնացույց անելով այն փաստը, որ յուրաքանչյուր հասարակության մեջ ինչպես անձը, այնպես էլ պետությունը շաղկապված են փոխադարձ իրավունքներով և պարտականություններով:

Հարկ է նշել, որ այս գաղափարները իրենց անմիջական արտացոլում են գտել ԱՄՆ-ի անկախության հռչակագրում (1776 թ.), Ֆրանսիայի «Մարդու և քաղաքացու իրավունքների հռչակագրում» (1789 թ.) և այլ միջազգային փաստաթղթերում: Բնական իրավունքի հայեցակարգը հանդիսանում է գրեթե բոլոր ժողովրդավարական պետությունների հիմքը:

Ընդհանրապես, կապիտալիստական հասարակարգի արևածագի գաղափարախոսությունը հիմնված էր պետության այնպիսի մոդելի վրա, որը միայն իրականացնում էր պաշտպանիչ գործառույթ: Պետությունը հանդես էր գալիս «գիշերային պահակի» դերում, որն անդադար պետք է պաշտպաներ անձի իրավունքներն ու ազատությունները այլ մարդկանց կամ պետության կողմից իրականացվող ոտնձգություններից: Ավելին, կապիտալիստական հասարակարգի մայրամուտին ծագեց և զարգացավ անձի իրավական կարգավիճակի դերի և նշանակության նոր հայեցակարգ՝ *իրավաբանական պոզիտիվիզմը* (նորմապոզիտիվական տեսություն), որի ջատագովները սկզբնական փուլում կտրուկ բացասական վերաբերմունք դրսևորեցին բնական իրավունքների տեսության հանդեպ:

⁶ **Տե՛ս Լոքկ Դժ.**, Избранные философские сочинения, В 2-х т., Т. 2, М., 1960, стр. 7, **Schmale W.** Les droits de l'homme dans le pensée politique des Lumières, in «L'an I des droits de l'homme», CNRS, Paris, 1989, p. 332; **Нерсисянц В.С.** Философия права, М., 1997, стр. 480-481; **Руссо Ж.Ж.**, Об общественном договоре, или принципы политического права // Трактамы, М., 1969, стр. 268-269:

⁷ Պոզիտիվիստական հիմնահարցերը զարգացում են ապրել Հ. Կելզենի նորմատիվիստական տեսությունում, ըստ որի պետությունը հանդիսանում է օրինականության մարմնավորում, և հետևաբար, չի կարող ստորադաս լինել իրավունքին: Անձի իրավունքները և ազատությունները պետության «նվերն են» մարդուն և հասարակությանը: Մանրա-

Հարկ է նշել, որ մինչև 1917 թ. Ռուսաստանում պետության և անձի իրավական կարգավիճակի վերաբերյալ իրավա-քաղաքական հայեցակարգը զարգանում էր նույն ուղղվածությամբ, ինչպես որ Արևմուտքում, սակայն որոշակի առանձնահատկություններով: Ռուսական իրավական միտքը ծագել և կրել է արևմտաեվրոպական տեսության և պրակտիկայի լուրջ ազդեցությունը, ունեցել է իր սեփական լիբերալ-իրավական ավանդույթները՝ անձի իրավական կարգավիճակի, իրավունքի, մարդու և պետության, փոխկապակցվածության վերաբերյալ: Ռուսաստանում 18-րդ դարի վերջից մինչև 20-րդ դարի սկիզբը ստեղծվել էին անձի իրավունքների համար պայքարի մտավոր (ինտելեկտուալ) ավանդույթներ: Ռուս իրավագետները գտել էին կապը մարդու իրավունքների և կոնկրետ պատմական պայմանների, սոցիալ-տնտեսական հարաբերությունների, հասարակական սոցիալական կառուցվածքի, ավանդույթների, քաղաքակրթության, իրավագիտակցության և էթիկայի միջև (Մ.Ն. Կատկովը, Կ.Ն. Լեոնտևը, Կ.Պ. Պորեդոնոսցևը, Լ.Ա. Տիխոմիրովը)⁸:

20-րդ դարի սկզբին Ռուսաստանում ավելի լայն տարածում գտավ սոցիալիստական ուսմունքը, որի օբյեկտիվ խնդիրը բուրժուա-դեմոկրատական արժեքների, ինստիտուտների ժխտման եղանակով արմատական բարեփոխումների իրականացում էր՝ հիմնված բանվոր դասակարգի վրա⁹: Անձի իրավական կարգավիճակի կոլեկտիվ մոդել էին հանդիսանում քաղաքացու և մարդու իրավունքների ճանաչման մեղմ ժխտումն ու հակաանձնակենտրոն գաղափարների դրսևորումը: Մարքսիստական տեսության համաձայն, կոմունիստական հասարակությունը ներկայանում էր որպես ռացիոնալ, առանց սոցիալական ցնցումների և հասկացությունների, կազմակերպված ու ներդաշնակ կազմավորում, որտեղ բացակայում էին պետական հարկադրանքն ու իրավական կարգավորումը: Այստեղից, անձի իրավական կարգավիճակը, ան-

մասն տե՛ս **Kelsen H.** Rein Rechtslehre, Wien, 1967.

⁸ Теория государства и права/Под общ.ред. **О.В.Мартышуна**, М., Норма, 2007, стр. 466.

⁹ Այդ ուսմունքի հետևորդներն էին Ա.Ա. Բոգդանովը, Վ.Ի. Ուլյանով-Լենինը, Ա. Վ. ԼուՆաչարսկին, Գ.Վ. Պլեխանովը, Լ.Դ. Տրոցկին, Մ.Զերնովը, Յու. Օ. Մարտովը: Մանրամասն տե՛ս Учение К. Маркса, Ф. Энгельса, В.И. Ленина о социалистическом государстве и праве. История развития и современность, стр.127-170.

ծի իրավունքները դիտարկվում էին որպես անցումային շրջանի երևույթներ, իսկ անձը սոցիալական բարիքներին կարող էր հասնել միայն կոլեկտիվի միջոցով: Հայտնի է, որ 1930-ական թթ. խորհրդային հասարակությունում իշխում էին անձի վարքագծի կարգավորման կոշտ եղանակները, մարդկանց իրավունքների անօրինական սահմանափակումները, իսկ իրավունքների պաշտպանության միջոցներն արդյունավետ չէին: Առկա էր անհաղթահարելի անջրպետ օրենքում քաղաքացու իրավունքների և ազատությունների հռչակման և իրական կյանքում դրանց իրագործման միջև: Այդ ամենը տեղի է ունեցել անհատի՝ պետական իշխանությունից և սեփականության իրավունքից օտարման արդյունքում: Ակնհայտ է, որ իշխող պետական գաղափարախոսությունը՝ մարքսիզմ-լենինիզմի մենաշնորհի տեսքով, բացասական ազդեցություն թողեց անձի իրավական կարգավիճակի հիմնախնդիրների իրավագիտական ուսումնասիրության և մեկնաբանման գործընթացի վրա: Այդ ամենի հիմնապատճառն էր՝ իրավագետների կողմից «իրավունք» հասկացության թյուր ըմբռնումը: Հատկանշական է, որ *մարտերիայիստական տեսության հիմքում ընկած է այն թեզը, որ իրավունքը պետությամբ սահմանված, սանկցիավորված համապարտադիր և ֆորմալ կանխորոշված նորմերի համակարգ է, որոնք արտահայտում են տնտեսապես իշխող դասակարգի կամքը և հանդիսանում հասարակական հարաբերությունների դասակարգային կարգավորիչ (ընդգծումը մերն է՝ Լ. Ղ.)*¹⁰: Այսինքն, իրավունքը նույնացվում էր օրենքների և ենթաօրենսդրական ակտերի հետ:

Հարկ է նշել, որ ԽՍՀՄ Սահմանադրության (1978 թ.) ընդունման ժամանակ առաջին անգամ ներկայացվեց «անձի իրավունքներ» տերմինը, ինչպես նաև մեկնաբանվեց «անձի սահմանադրական կարգավիճակ» տերմինը: Անձի իրավունքները մեկնաբանվում էին որպես անձի իրավական կարգավիճակի դրսևորում, որը ենթադրում էր անձի իրավունքների և պարտականությունների ամբողջությունը: Այդ ժամանակաշրջանում անձի իրավական կարգավիճակի տարրերն էին համարվում՝ իրավունակությունը, իրավաբանական պատասխանատվությունը, անձի օրինական շահերն ու դրանց պաշտ-

¹⁰ **Бумпук Н.В.** Основы теории правового положения личности в социалистическом обществе, М., Наука, 1979, стр. 23.

պանության երաշխիքները: Սոցիալիզմի ժամանակաշրջանում անձի իրավական կարգավիճակը դիտարկվում էր մարդու իրավունքների, ավելի ճիշտ՝ քաղաքացու իրավունքների համատեքստում:

ԽՍՀՄ փլուզումից հետո լուրջ գործոն դարձան նաև անցումային շրջանի իրողություններով պայմանավորված որոշակի առանձնահատկությունները: Միանգամայն արդարացի է դոկ., պրոֆ. Գ.Գ.Հարությունյանը, նշելով, որ տասնամյակների ընթացքում կամասահման իրավամտաճողությունը՝ իր քաղաքականացված և ձևախեղված դրսևորումներով, խոր արմատներ գցեց ողջ նախկին ԽՍՀՄ-ում ու նաև՝ Արևելյան Եվրոպայում¹¹: Այս բոլորն իրավական, ինստիտուցիոնալ, այդ թվում նաև անձի իրավական կարգավիճակի, համակարգային ձևախեղումների պատճառ հանդիսացան հետխորհրդային շրջանում: Այսպես, հասարակության մեջ կտրուկ փոխվեց արժեքների գնահատման համակարգը, իսկ իրավաբան-գիտնականները դրսևորեցին անտարբերություն «անձի իրավական կարգավիճակ» հասկացության հետագա հետազոտությունների նկատմամբ: Եվ դա հասկանալի էր, քանի որ նախկին ԽՍՀՄ-ի ողջ տարածքով գիտական աշխատանքները սառեցվել էին նորանկախ երկրների սոցիալ-տնտեսական ծանր կեցության պատճառով: Անտեսվեց գիտության կարևորագույն դերը հետխորհրդային երկրների տնտեսական զարգացման գործառույթներում: Բնականաբար, երկրորդ պլան մղվեցին մարդկանց իրավունքների, անձի իրավական կարգավիճակի հիմնախնդիրների ուսումնասիրությունները: Ավելին, մեր ուսումնասիրությունները վկայում են այն մասին, որ արդի ԱՊՀ երկրներում անձի իրավական կարգավիճակի վրա իրենց ազդեցությունն են թողնում այնպիսի գործոններ, ինչպիսիք են քաղաքական անկայունությունը, թույլ սոցիալ-իրավական պաշտպանվածությունը, պետության կողմից իր պարտականությունների ոչ լիարժեք իրականացումը: Այնուամենայնիվ, անձի իրավունքներին նետված մարտահրավերները ստիպեցին իրավաբաններին վերստին զբաղվել պետության և իրավունքի տեսության հիմնախնդիրների ուսումնասիրությամբ: Մի շարք հետխոր-

¹¹ **Հարությունյան Գ.Գ.**, Սահմանադրական մշակույթ. Պատմության դասերը և ժամանակի մարտահրավերները, Երևան, «Նժար», 2005, էջ 124: Տե՛ս նաև **Ներսիսյանց Վ.Ս.**, Իրավագիտություն, Երևան, 2002, էջ 220:

հըրդային պետություններում (ՀՀ, ՌԴ, Ուկրաինա, Բելառուսի Հանրապետություն) սկսվեցին սահմանադրաիրավական հիմքերի վրա նոր իրավական, ժողովրդավարական պետությունների կառուցման գործընթացը: Հիմնադրվում է պետության և անհատի փոխհարաբերությունների նոր հայեցակարգ, որտեղ մարդը, նրա իրավունքները, ազատությունները և իրավական վիճակը հանդիսանում են բարձրագույն արժեք: Հետևաբար, մարդու, քաղաքացու իրավական վիճակի հետ համաձայնեցվում են ժամանակակից պետությունների ինչպես Հիմնական օրենքները, այնպես էլ ընթացիկ օրենսդրությունը: Առաջին տեղն զբաղեցնում են անձի արժանապատվությունը, ազատությունը, անմեղության կանխավարկածը, մարդասիրության և ժողովրդավարական այլ սկզբունքներ: Ավելին, նեղացվել է անձի իրավունքների սահմանափակման շրջանակը և գործում է «Թույլատրելի է այն ամենը, ինչը արգելված չէ օրենքով» սկզբունքը:

Պետությունը, հռչակելով անձի իրավունքներն ու ազատությունները բարձրագույն արժեքներ և երաշխավորելով դրանց պաշտպանությունը, փաստում է, որ դրանք գերակա նշանակություն ունեն տվյալ պետության և հասարակության համար: Անձի փաստացի իրավիճակը, ազատության ծավալը տվյալ հասարակությունում, նախ և առաջ, արտահայտվում է նրա նյութական և հոգևոր հնարավորություններում և պարտականություններում, որոնց չափաքանակը կազմում է կոնկրետ անձի իրավական կարգավիճակի բովանդակալից բնութագիրը: Անձի իրավունքների և ազատությունների շրջանակի որոշումն ու դրա օրենսդրական ամրագրումը յուրաքանչյուր ժողովրդավարական պետության կարևոր խնդիրներից է: Անձի իրավական կարգավիճակը հանդիսանալով պետության և անձի փոխհարաբերության հիմնական սկզբունքների նորմատիվ արտահայտման հիմնաքար, ըստ էության արտահայտում է պետության և հասարակության կողմից անձի վարքագծի ընդունելի չափորոշիչները:

Վերը շարադրվածը թույլ է տալիս եզրակացնել, որ անձի իրավական կարգավիճակը և դրա զարգացումը օժտված են կոնկրետ պատմական բնույթով, և խորը մատերիալիստական (դասակարգային), նյութական հիմնավորմամբ, կապված հասարակական հարաբերությունների համակարգի, տի-

պերի, մարդկանց սոցիալական գործունեության հետ և հանդիսանում են քաղաքակրթական առաջընթացի արդյունք:

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Գիտական հոդվածի հեղինակը, իրավաքաղաքական մտքի պատմության նյութերի հետազոտության հիման վրա, բացահայտում է անձի իրավական կարգավիճակի (վիճակի) զարգացման գործընթացի առանձնահատկությունները տարբեր հասարակական-տնտեսական հասարակարգերում (ֆորմացիաներում)՝ ստրկատիրականից մինչև հետխորհրդային ժամանակաշրջան: Մասնավորպես, դիտարկվում են տարբեր ժամանակաշրջանների մեծանուն իրավագետների և մտածողների դիրքորոշումները պետություն-անհատ փոխհարաբերության, անձի իրավունքների և պարտականությունների վերաբերյալ: Միաժամանակ, ընդգծվում է «մարդու իրավունքներ և ազատություններ» հասկացության հիմնարար, սոցիալ-իրավական նշանակությունը, կարևորությունը ժամանակակից ժողովրդավարական պետությունում անձի իրավական կարգավիճակի ձևավորման գործընթացում:

Բանալի բաներ - անձի իրավական կարգավիճակ, մարդու իրավունքներ, պարտականություններ, պետություն, ստրկատիրական հասարակարգ, կապիտալիզմ, մատերիալիստական հայեցակարգ:

ОСОБЕННОСТИ И ХАРАКТЕРНЫЕ ЧЕРТЫ РАЗВИТИЯ ПРАВОВОГО СТАТУСА ЛИЧНОСТИ

ЛИЛИТ КАЗАНЧЯН

Автор данной научной статьи на основе изучения материалов из истории политико-правовой мысли раскрывает особенности развития правового статуса (положения) личности в разных общественно-экономических формациях – от рабовладельческого строя до постсоветского периода. В частности, рассматриваются мнения многих известных правоведов и мыслителей разных времен о правах и обязанностях личности и взаимоотношениях между государством и личностью. Одновременно подчеркивается фундаментальное социально-юридическое значение понятия прав и свобод человека в формировании правового статуса личности в современном демократическом государстве.

Ключевые слова - правовой статус, права и обязанности личности, государство, рабовладельческий строй, материалистическая концепция, капитализм.

DISTINCTIVE FEATURES AND CHARACTERISTICS OF THE PERSON'S LEGAL STATUS DEVELOPMENT

LILIT KAZANCHYAN

The author of this scientific article, based on research in the history of legal-political thought studies discloses the characteristic features of the development of an individual's legal status in different social and economic formations-from slavery to post-Soviet period.

The article particularly surveys the standpoints of well-known legal scholars and great philosophers of different times on the interrelationship between government-individual, human rights and duties.

The author also emphasizes the fundamental, socio-legal significance of the essence of "Human Rights and freedoms" and its importance in the formation of the legal status of an individual in a modern democratic state.

Key words - legal status, human rights, obligations, government, slavery, materialistic concept, capitalism.